

Hunyadi Mátyás uralkodása (1458-1490)

1. Ifjúkora és hatalomra jutása

A törökverő Hunyadi János kisebbik fia, anyja **Szilágyi Erzsébet** (Szilágyi Mihály testvére)

A Hunyadi család atyja életében a királyság vezető családja, Hunyadi János egy ideig kormányzó volt (az 1. kormányzó a magyar történelemben)

A család sok familiárisal rendelkezett (a Hunyadi családot szolgáló kisbirtokosok)

Vitéz János volt a nevelője, humanista szellemben (jog, művészetek, latin és más nyelvek)

1456: Hunyadi János halála (Nándorfehérvár)

A család irányítását az idősebb fiú, **Hunyadi László** vette át: célja a Hunyadi-család vezető szerepének megőrzése volt. Támogatói voltak ehhez szép számmal (Szilágyi Mihály, a Hunyadi-család familiárisai).

Ellenfele e törekvésben: V. László király, és **Cillei Ulrik** a király nagybátyja, illetve **Garai László nádor**. Cillei és Garai korábban is Hunyadi János ellenlábasai voltak, de a családfő halála után elérkezettnek látták az időt, hogy véget vessenek a Hunyadi-család hatalmának.

Cilleit a Hunyadi-hívek Nándorfehérváron egy vita során meggyilkolták. V. László király ígéretet tett, hogy nagybátyja haláláért nem áll bosszút, később azonban a Hunyadi-testvéreket elfogták, **Lászlót összeesküvés vádjával kivégezték, Mátyást pedig az uralkodó fogolyként Prágába vitte (1457)**. A feldühödött Hunyadi-párt már a fegyveres leszámolásra készült, amikor V. László váratlanul elhunyt, ezzel a cseh és a magyar trón is megüresedett.

V. Lászlónak nem volt gyermeke, ezért megnyílt az út a **szabad királyválasztás** előtt.

1458. január: a Szilágyi-testvérek megegyeznek Garai nádorral

A királyválasztó rákosi országgyűlést **1458 januárjában** tartották, ahol Szilágyi 15 ezer fegyveressel adott nyomatékot a főurak akaratának. A köznemesség – a hagyomány szerint a Duna jegén állva – nagy lelkesedéssel kiáltotta királlyá Mátyást (aki ekkor még fogoly Prágában)

Pobjebrád György cseh kormányzó tartotta fogságában V. László halála után. Vitéz János megegyezett Pobjebráddal, hogy szabadon engedi Mátyást, ennek fejében Mátyás feleségül veszi majd a cseh kormányzó lányát, Pobjebrád Katalint. Mátyás királyságának már nem volt komoly ellenzője, ennek feltételeképpen viszont két menyasszonyt is szereztek neki alig 15 évesen!

Mátyás 1458.februárjában érkezett csak haza, megkoronázni azonban nem tudták, mert **a korona még mindig III. Frigyesnél volt**.

2. Mátyás uralkodása – kísérlet a hatalom központosítására

15 éves:

-a főurak azt remélték, hogy a fiatal király engedelmes végrehajtója lesz akaratuknak

- a köznemesség a főúri csoportok megfélemezésére számított

- sokan azt várták, hogy Mátyás folytatni fogja apja törökellenes harcait

Hamarosan azonban mindenkinek csalódnia kellett: **az ifjú királynak önálló elképzelései voltak Magyarország kormányzásáról. Uralkodását alapvetően két szakaszra lehet bontani: 1458-1464 közötti időszak, amíg az önálló uralkodás feltételeit megteremti, megerősíti hatalmát, és az 1464-től kezdődő időszak, melyet az erős központosítás (centralizáció) jellemez.**

1. szakasz (1458-1464)

Fiatal kora ellenére **erős kézzel látott hozzá hatalma megszilárdításához**: kezdettől fogva nem tűrte a korlátokat, önállóan kívánt uralkodni. **Első lépésben** ezért az őt ebben **korlátozó személyektől szabadult meg**. Nem vette feleségül a politikai alku során neki szánt Garai Annát (1461-ben Podjebrád Katalin lett Mátyás első felesége), **Garai Lászlót pedig eltávolította nádori tisztségéből**. Nagybátyját, **Szilágyi Mihályt** a déli végekre küldte harcolni a török ellen, majd **kormányzásáról is lemondatta**.

A hatalomból kismizett bárók persze nem maradtak tétlenek: **III. Frigyes császárhoz fordultak**, de Mátyás visszaverte a német támadásokat. **1463-ban a bécsújhelyi békében** simították el az ellentéteket. A megállapodás értelmében **a Szent Korona visszakerült Magyarországra**, de Mátyás ígéretet tett arra is, hogy **ha törvényes örökös nélkül hal meg, akkor a magyar trónt a Habsburgok öröklik**.

1464-ben Mátyást a Szent Koronával királlyá koronázták, ez végleg törvényesítette hatalmát.

2. szakasz (1464-1490)

Miután törvényessé vált hatalma, Mátyás gyakorlatilag **az állam teljes irányítását a kezébe vette**. A **központosítás vagy centralizáció** az államélet minden területére kiterjedt. Uralkodása alatt számos reformot hajtott végre ennek jegyében.

a.) államszervezeti reformok: csak tőle függő, megbízható hivatalnokszervezet létrehozását tűzte ki célul

Minden fontos tisztség betöltése csak az ő akaratától függött. Tisztségviselői főként a Hunyadi-család familiárisai közül és a polgárság soraiból kerültek ki, akiktől az uralkodó **a feltétlen hűség mellett a szakértelmet is elvárta**. Ilyen volt pl. a **kincstartója, a királyi kincstár kezelője, Ernuszt János**, aki polgári családból származott.

Szintén a központosítást tükrözte a **kancellária reformja**: a korábbi uralkodók alatt szokásos **két kancelláriát (titkos és főkancellária) egyesítette**, élére szintén megbízható embert állított (Vitéz Jánost, ifjúkori nevelőjét). **Minden fontosabb döntés itt született**.

Átalakította a bíraskodást is: a korábbi nádori bíróság mellett **megszervezte a királyi személyes jelenlét bíróságát**. A bíróság nevéhez híven **Mátyás sokszor napokig maga bíraskodott**, távollétében pedig személynök helyettesítette. **A bíraskodás mindenesetre sokkal erőteljesebben került a király kezébe**, mint elődeinél.

b.) gazdasági reformok: célja a királyi jövedelmek növelése volt. Mátyás kimondottan **regálégazdálkodást folytatott**, vagyis jövedelmei közül a pénzbeli jövedelmek (különösen az adók) voltak a meghatározók.

Egyik újítása a **kapuadó átalakítása** volt: **nem az összegét, hanem az adószedés alapját változtatta meg**. Károly Róbert idejében a kapuadót jobbágytelkenként fizették: egy telken több jobbágycsalád is élt, így az adóteher megoszlott a családok között. Mátyás már **háztartásonként, „kéményenként” szedte az adót**, vagyis minden, a telken élő családtól beszedték a kapuadó összegét. A neve is megváltozott: **a királyi kincstár adójának vagy „füstpénznek” nevezték**.

Szintén nem volt új adófajta a **rendkívüli hadiadó**: Zsigmond idejétől szükség esetén hajtották be az uralkodók. Mátyás **rendszeres évi adóvá tette, és egy évben többször is beszedték**. Összege 1 aranyforint volt, Mátyásnak tetemes bevétele származott ebből.

Mindezeket egészítették ki a vámok, a városok adói, a Hunyadi-birtokokról származó jövedelmek: **össességében Mátyás jövedelmei évi 500-750 ezer aranyforint körül mozogtak**, ami megközelítette a jóval fejlettebb Francia Királyság jövedelmeit.

c.) a hadsereg reformja: szintén Mátyás önállósodási törekvéseit tükrözi. Nem akart függni a birtokosok katonai erejétől (bandériumok), ezért **állandó, jól képzett zsoldossereget tartott fenn**. Hadserege, a **híres „fekete sereg” kb. 15-20 ezer főből állt**, jelentős összegeket emésztett fel fenntartása, de **a király jövedelmei ezt lehetővé tették**.

A sereg **magját volt huszita zsoldosok adták** zömmel: Mátyás uralkodása elején sok gondot okoztak neki a Felvidéken rabolható Jan **Giskra** seregei, Mátyás végül inkább szolgálatába állította őket harc helyett. A fekete sereg igen vegyes összetételű volt (cseh, német, lengyel, magyar katonák). Tisztjeit a hűség és megbízhatóság szerint választotta ki, nem egy esetben alacsony sorból, mint pl. **Kinizsi Pált**, aki molnárlegény volt eredetileg.

3. Mátyás külpolitikája

a.) Törökellenes harcai: mindenki azt várta, hogy apjához hasonlóan nagy „törökverő” lesz, hadjáratokat vezet a törökök ellen. Mátyás politikája azonban eltér ettől: **aktív védekezés jellemzi**, vagyis **csak akkor harcol, ha török részről indul támadás, ő maga nem kezdeményez hadjáratokat**.

Saját korában is bírálták némelyek ezt a politikát, később is hibáztatták ezért, mondván, hogy ha erőteljesebben lépett volna fel a török ellen, talán elkerülhető lett volna Mohács, mert a Török Birodalom nem erősödött volna meg. Mátyás azonban **realista volt**: világosan látta (ahogy már apja is), hogy **a Magyar Királyság egyedül gyenge a törökök elleni harcra**, a maga részéről felesleges erőpocsékolásnak tartotta így a török elleni nagy hadjáratokat. Akkor vállalkozott volna erre, ha ehhez hatékony és valós európai támogatást kap, nem csak ígéreteket az európai uralkodóktól.

A védekezés jegyében és hadjáratok nélkül **tovább erősítette a végvárrendszert**: nagyobb csatája a törökkel **1479-ben** volt, amikor Kinizsi vezetésével mértek vereséget Erdélyben a törökökre (**kenyérmezei csata**). Ezt leszámítva Mátyás inkább békés viszonyra törekedett a törökökkel.

b.) nyugati politikája: talán az is közrejátszott a török elleni gyengébb fellépésben, hogy Mátyásnak más irányú tervei voltak. Nyugati politikája jóval aktívabb, több terület uralkodói címét is meg kívánta szerezni. Hogy miért, arról eltérő vélemények vannak:

- talán erőgyűjtés volt, hogy nagyobb erőt tudjon felmutatni a törökkel szemben,

- de valószínűbb, hogy Mátyás a Hunyadi-családot az európai dinasztiák közé szeretne volna emelni

Folytatott háborúkat a cseh trón megszerzéséért, apósa, Podjebrád György ellen 1468-tól, akit a pápa eretnekké nyilvánított. A cseh trón lett volna Mátyás számára az „ugródeszka” a nagyobb cél, a német-római császárság felé. Jelentős cseh területeket foglalt el, de a cseh rendek nem választották királlyá. Számukra Mátyás önféjű, erőskezű uralkodása nem volt túl vonzó.

A bécsújhelyi béke ellenére végigkísérték uralkodását a III. Frigyes elleni harcok. Itt ért el Mátyás történelmi sikert: 1485-ben elfoglalta Bécset, ami később egyetlen magyar uralkodónak sem sikerült („nyögte Mátyás bús hadát / Bécsnek büszke vára”). Mátyás Ausztria birtokában immár pályázhatott a német-római császári címre, 1486-ban azonban a német fejedelmek nem őt választották császárrá. A német rendek sem kívántak maguknak (hasonlóan a cseh rendekhez) egy erőskezű uralkodót. Mátyás Ausztria fölötti uralma ezzel meg is ingott.

4. Mátyás megítélése – „igazságos Mátyás király”?

A közhiedelemmel ellentétben Mátyás uralma nem volt népszerű saját korában: gyakorlatilag mindenkit mellőzött a hatalomból, akit megbízhatónak tartott, annak sem adott teljes önállóságot. Hívei közül is sokan megelégték azt, hogy bábként kezeli őket, sokuknak nem tetszett az sem, hogy nem a törökök ellen fordítja erőit, hanem öncélú terjeszkedésre.

1471: összeesküvés Mátyás ellen – épp legmegbízhatóbb emberei álltak élére (Vitéz János, Janus Pannonius) A szervezkedés azonban hamar kudarcba fulladt, Janus Pannoniusnak menekülni kellett, Vitéz Jánost pedig haláláig “házi őrizetben” tartották.

Az összeesküvés kívánt céljának éppen ellenkezőjét érte el. Mátyás gyanakvása fokozódott, az udvarban egyre több külföldi hivatalnok jelent meg, a törvények felett álló király pedig továbbra is saját elképzelései szerint kormányozta az országot..

Nem volt népszerű Mátyás a jobbagyság körében sem: a parasztság adóterhei igen jelentősek voltak uralkodása alatt.

Hogy mégis miért őriz a hagyomány, a népmesék zöme pozitív képet ennek ellenére Mátyásról („igazságos Mátyás király”)? Mátyás uralma igazából halála után szépült meg: az utána következő Jagelló-királyok uralkodását a gyenge királyi hatalom, a bárók hatalmaskodásai jellemzik, melynek végállomása a mohácsi csatavesztés. Mohács után, a török elnyomás alatt élő nemzedékek emlékezetében szépült meg Mátyás, uralkodása a béke és az igazságosság aranykorává magasztosult. Mátyás uralkodása volt az utolsó korszak a középkori magyar történelemben, amikor egy különleges képességekkel rendelkező uralkodó “nagyhatalommá” tette a magyar királyságot. A Mohács utáni idők zűrzavarai, az ország szétesése fényében bármennyire is önféjű volt, mégis szívesen emlékeztek vissza rá.